

Motion till riksdagen 2018/19:2997

av **Ebba Busch Thor m.fl. (KD)**

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

---

r

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut	3
Tabeller	7
Familjen är den grund som samhället vilar på	7
Trygga familjer motverkar psykisk ohälsa bland barn och unga	8
Sammanhållna familjer minskar den ekonomiska utsattheten	8
Familjebakgrunden påverkar skolresultaten och möjligheterna till jobb	9
Trygga familjer motverkar utanförskap och kriminalitet	10
Jämställdhet och valfrihet	10
Uppvärdera papparollen	11
Kristdemokraterna och vägen framåt	11
Familjesäkra politiken – tid och rum för relationer	12
Möjlighet till mer tid för barnen	13
Ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen – fritt uttag i tre år	13
Möjlighet att överlåta föräldrapenningdagar till närstående	14
Ökat antal dubbeldagar	15
Retroaktiva lönerederingar och SGI	15

Stärkt pensionsrätt för barnår	16
Automatisk delad premiepension för föräldrar	16
Förenkla reglerna vid vab	17
Graviditetspeng – trygghet i väntans tider	17
Begränsningar av föräldrapenningen för nyanlända föräldrar	17
Mer valfrihet och stärkt kvalitet i barnomsorgen	18
Värna och utveckla barnomsorgspengen – även för egna barn	18
Barnomsorgspeng för egna barn	19
Mindre barngrupper i förskolan	19
Säkra rätten till familjedaghem	20
Öppen förskola	21
Bättre förutsättning att få ihop vardagen och att kombinera familjeliv och arbete	22
Jobbskatteavdrag för föräldrar	23
Utökad rätt till föräldraledighet	24
Förbättringar för resurssvaga familjer genom höjt barnrelaterat bostadsbidrag	24
Fritidspeng för barn i familjer med svag ekonomi	25
Stärkt skydd för föräldrar och gravida i arbetslivet	25
Utökat RUT-avdrag	25
Adoption	26
Adoptivförälders ålder vid adoption kan inte vara avgörande	26
Höjt adoptionsbidrag	26
Stöd för att söka sina rötter	26
Föräldrastöd	27
Föräldrastöd och föräldrautbildning	27
Familjerådgivning och familjerådgivningscheckar	28
Föräldraansvar när föräldrar inte lever tillsammans	29
Viktigt med samarbetsamtal	29
Fler bör komma överens om ekonomiska frågor vid en separation	30
Underhållsskyldiga och umgängesföräldrar	31

Vårdnadsfrågor	31
Lagen om gemensam vårdnad	31
Faderskapsbekräftelse och gemensam vårdnad före barnets födelse	32
Två vårdnadshavare – inte fler	33
Övriga budgetpåverkande anslagsförändringar	33

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om familjens betydelse för barnen och samhället och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att föräldrarna är de viktigaste personerna i barnets liv och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att politiken ska möjliggöra för föräldrar att få mer tid för barnen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en mer flexibel föräldraförsäkring och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa tvångskvoteringen i föräldraförsäkringen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den sjukpenning- och föräldrapenninggrundande inkomsten för föräldralediga bör skyddas i tre år och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att varje förälder ska ges rätt till 20 månaders tjänstledighet, utöver tjänstledighet med föräldrapenning, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa kravet på att de första 180 föräldrapenningdagarna tas ut på sjukpenninggrundande nivå och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa rätt för vårdnadshavare att överlåta föräldrapenningdagar till närstående och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samtliga föräldrapenningdagar ska kunna användas som ”dubbeldagar” och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn bör göras så att SGI baseras på den fastställda lönerevideringen retroaktivt, oavsett när löneavtalet undertecknades, och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka pensionsrätten för barnår med ett år samt att höja jämförelseinkomsten i pensionsrätt för barnår och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att premiepensionen automatiskt ska delas lika mellan föräldrar med gemensamma barn som inte har fyllt tolv år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa det avdrag som görs vid överföring av premiepension och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om en generell graviditetspeng under den sista månaden i graviditeten och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om antalet föräldrapenningdagar för nyanlända med barn yngre än två år och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nyanlända kvinnors etablering på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska finnas en mångfald av barnomsorgsformer med olika inriktning och huvudmän och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om målet för förskolan och annan barnomsorg och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunernas skyldighet att informera om barnomsorgspengen måste skärpas och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bestämmelsen i skollagen som innebär att kommunen får neka att betala barnomsorgspeng med

- hänvisning till ”påtagliga negativa följder för kommunens motsvarande verksamhet” bör tas bort, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en barnomsorgspeng för föräldrar som tar hand om enbart egna barn i åldern ett till tre år och tillkännager detta för regeringen.
  24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om för stora barngrupper i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
  25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja statsbidraget för att minska barngruppernas storlek i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
  26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en lag om max tolv barn i småbarnsgrupperna i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
  27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppvärdera familjedaghemmen och tillkännager detta för regeringen.
  28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa skollagen så att kommunerna blir skyldiga att erbjuda dem som önskar familjedaghem (pedagogisk omsorg) och tillkännager detta för regeringen.
  29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en kartläggning i syfte att öka antalet familjedaghem och tillkännager detta för regeringen.
  30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att antalet öppna förskolor och familjecentraler bör öka och tillkännager detta för regeringen.
  31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en skattereduktion för föräldrar till barn mellan 0 och 18 år och tillkännager detta för regeringen.
  32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om en utvidgad rätt till föräldraledighet upp tills barnet fyller 18 år och tillkännager detta för regeringen.
  33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja det särskilda bostadsbidraget för hemmavarande barn och tillkännager detta för regeringen.
  34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra och förstärka fritidspengen och tillkännager detta för regeringen.
  35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Diskrimineringsombudsmannen bör ges i uppdrag att kartlägga förekomsten av diskriminering eller missgynnande av föräldrar eller gravida i arbetslivet och tillkännager detta för regeringen.

36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka RUT-avdraget och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjt adoptionsbidrag och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas en skyldighet för kommunerna att erbjuda två föräldrastödsprogram under barnets uppväxttid och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka trösklarna till familjerådgivningen och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en familjerådgivningscheck och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underhållsstödet bör utformas så att det tydligt framgår att det i första hand är föräldrarna som har det ekonomiska ansvaret för sina barn och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att alla föräldrar vid en separation erbjuds ett samarbetsamtal, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att föräldrar får råd och stöd för att i större utsträckning komma överens om avtal om underhållsbidrag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka barnens rättigheter i vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bekräftelse av faderskapet ska kunna ske för ogifta som är överens om det på samma sätt som i dag, men redan under graviditeten, och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återbetalningen av underhållsstödet ska baseras på en mer aktuell inkomst för den som är underhållsskyldig, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbehållsbelopp för umgängesförälder vid löneutmätning och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen anvisar anslagen för 2019 inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

Tabeller

Tabell 1 Anslagsförslag 2019 för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen (KD)
1:1 Barnbidrag	32 802 684	
1:2 Föräldraförsäkring	44 454 417	+69 000
1:3 Underhållsstöd	2 765 282	-503 000
1:4 Adoptionsbidrag	23 284	+12 000
1:5 Barnpension och efterlevandestöd	964 600	
1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	4 472 178	
1:7 Pensionsrätt för barnår	7 303 100	+2 400 000
1:8 Bostadsbidrag	4 546 658	+900 000
Summa	97 332 203	+2 878 000

Tabell 2 Avvikelser gentemot regeringen

Miljoner kronor

	2019	2020	2021
1:1 Barnbidrag			
1:2 Föräldraförsäkring	+69	+197	+206
1:3 Underhållsstöd	-503	-506	-506
1:4 Adoptionsbidrag	+12	+12	+12
1:5 Barnpension och efterlevandestöd			
1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag			
1:7 Pensionsrätt för barnår	+2 400	+2 400	+2 400
1:8 Bostadsbidrag	+900	+1 000	+1 000
Summa	+2 878	+3 103	+3 112

Familjen är den grund som samhället vilar på

Människan är i behov av gemenskap med andra och fungerande relationer för att må bra och kunna utvecklas. Den mest grundläggande formen av gemenskap är familjen, där människor möts över generationsgränserna i kärlek och tillit. Denna insikt är en grundbult i den kristdemokratiska ideologin.

Varje människa är unik och värdefull i sig. Men ensam är inte stark, det är tillsammans med andra som vi växer som personer. Vi har alla ett djupt behov av andra människor och det är ett faktum att vi i olika faser av våra liv är så svaga att vi är helt beroende av andra. Familjen är därför ett mål i sig.

Insikten om att familjer skiljer sig åt och ser olika ut är en naturlig del av denna grundsyn och det måste respekteras. Kärnfamiljer, sambor, ensamstående, ombildade, samkönade och andra typer av familjebildningar ska alla få samhällets stöd för att kunna fungera så bra som möjligt och få vardagen att gå ihop.

Mångfalden kräver att familjepolitiken inte utgår från vad som anses bäst utifrån ett system- och regelperspektiv, utan att människan sätts i centrum och att politiken medger

ett stort mått av flexibilitet och valfrihet. Politiken bör stödja alla familjer i den situation som de befinner sig i. Därför pratar Kristdemokraterna så mycket om familjen.

Familjen är ett mål i sig – och det är därför också en fungerande familjepolitik. Men den är även ett medel för att lösa många av de samhällsproblem som Sverige idag står inför. Några av de konkreta frågeställningar som är direkt kopplade till familjepolitiken är:

- Ekonomisk utsatthet och barnfattigdom
- Psykisk ohälsa bland barn och unga
- Fallande skolresultat och de konsekvenser dessa får på förutsättningarna att hävda sig på arbetsmarknaden på längre sikt
- Utanförskap och kriminalitet

Den här motionen innehåller de viktigaste delarna av Kristdemokraternas politik för att underlätta familjebildning, öka föräldrars möjlighet att spendera tid med sina barn, stärka familjernas ekonomi samt skapa bättre förutsättningar att kombinera familjeliv med arbete och karriär. En positiv bieffekt är att de gör det lättare för familjer att hålla ihop. Allt detta är nödvändigheter om vi menar allvar med att vi vill komma tillrätta med de ovan beskrivna samhällsproblemen. Trygga och välfungerande familjer är helt enkelt ett måste för att samhället som helhet ska fungera och växa sig starkt.

Trygga familjer motverkar psykisk ohälsa bland barn och unga

Grunden för Kristdemokraternas familjepolitik är vad som är det bästa för barnen. I de allra flesta fall mår barn och unga bäst av att växa upp med båda sina föräldrar i en kärleksfull miljö. I barnkonventionens artikel sju står det tydligt att barnet, så långt det är möjligt, har rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem. Detta måste vara familjepolitikens utgångspunkt, men ingen familj ska diskrimineras utifrån hur familjebildningen ser ut, utan alla måste få samhällets stöd.

Föräldrarna är de viktigaste personerna i en ung människas liv och de kan aldrig ersättas fullt ut. Frånvarande föräldrar skapar ofta en känsla av otrygghet och vilshenhet. En statlig utredning visar till exempel att barn som har goda relationer med båda sina föräldrar mår bra och inte drabbas av psykisk ohälsa i samma utsträckning som de med en mer konfliktfylld familjebakgrund.¹

Trenden är dessvärre att den psykiska ohälsan ökar bland unga i Sverige mer än i andra jämförbara länder, enligt Folkhälsomyndigheten.² Detta är ett reellt samhällsproblem som kräver konkreta åtgärder både på kort och på lång sikt. Möjligheter för familjer att spendera mer tid tillsammans behövs. Föräldrar måste ges bättre möjligheter att vara riktigt närvarande, särskilt under barnens första år i livet. Tidig anknytning skapar en trygghet i grunden som ofta följer med genom hela livet.

Sammanhållna familjer minskar den ekonomiska utsattheten

Familjers ekonomi har en stark inverkan på hur barn och unga klarar sig i livet. Ekonomisk utsatthet i unga år har en negativ effekt på utvecklingen senare i livet. Därför är det prioriterat för Kristdemokraterna att stärka familjers privatekonomi.

¹ Bremberg, S m.fl. "Ungdomar, stress och psykisk ohälsa" SOU 2006:77, s. 189.

² <https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/statistik-och-undersokningar/enkater-och-undersokningar/nationella-folkhalsoenkaten/psykisk-halsa/>.

Det viktigaste sättet att göra detta på är att möjliggöra för fler arbetstillfällen att växa fram genom en jobbskapande politik. Utöver detta behöver större insatser göras för familjer som kämpar med att få ekonomin och vardagen att gå ihop.

Något annat som påverkar de ekonomiska förutsättningarna för barn och unga är huruvida familjer håller samman. Enligt Rädda Barnens årliga rapport om barnfattigdomen i Sverige tenderar ensamstående föräldrar att ha sämre privatekonomi än sammanboende, vilket också är ett mönster som blivit tydligare under 2000-talet. Forskning från Institutionen för kvinnors och barns hälsa vid Uppsala universitet konstaterar samtidigt att familjesplittring är en riskfaktor som kan bidra till att barnen blir utåtagerande och utvecklar beteendeproblem. Det finns därför väldigt goda skäl att genom en stödjande familjepolitik ge så goda förutsättningar som möjligt för familjer att hålla ihop.

Under 2017 gifte sig cirka 52 500 par samtidigt som drygt 24 000 äktenskap upplöstes genom skilsmässa, enligt Statistiska centralbyrån (SCB). När familjer upplöses drabbar det såväl barn som föräldrar, men generellt sett medför det också höga kostnader – såväl ekonomiska som icke kvantifierbara sådana – för samhället. Det finns naturligtvis familjer som av olika skäl inte kan eller bör hålla samman. Medvetenheten om dessa undantag kan dock inte vara utgångspunkten för den generella politiken. Grunden måste istället vara att föräldrar både kan och vill ta ansvar för sina barns bästa och det offentliga uppdraget ska vara att stödja dem i detta.

Uppgiften att vara förälder är svår och även de som har de bästa förutsättningarna behöver stöd i att klara den uppgiften. Särskilt behöver de barn vars föräldrar inte har förutsättningar att ta sitt föräldraansvar samhällets stöd. Därför är det viktigt att stöd ges i tid och genom både riktade och generella åtgärder. Familjecentraler där mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och socialtjänstens förebyggande verksamhet samlas under ett och samma tak är ett exempel på hur man kan nå familjer tidigt. Det gäller både de som bara behöver tips och råd och de som är i behov av extra stöd.

Att ta sig till en familjecentral för att träffa andra familjer och kunnig personal är ett mindre steg än att kontakta socialtjänsten när något redan gått fel. På så sätt är familjecentraler mindre stigmatiserande. När reella problem uppstår ska naturligtvis extra stöd och resurser sättas in i dialog med familjerna. Utvärderingar från Västra Götalandsregionen visar också på mycket goda resultat vad gäller barns utveckling och den psykosociala hälsan.

Familjebakgrunden påverkar skolresultaten och möjligheterna till jobb

Att skapa goda uppväxtvillkor för barn och unga får positiva effekter för människor senare i livet och även för samhället i stort. Detta syns även när det kommer till resultaten i skolan och inträdet på arbetsmarknaden. Det finns också ett starkt samband mellan psykisk ohälsa och svaga prestationer i skolan och ekonomisk utsatthet senare i livet, och då är familjesituationen ofta en förklaring.

Barn från familjer som är beroende av samhällets skyddsnet i form av försörjningsstöd tenderar oftare än andra att hamna i utanförskap och ha låga eller inga inkomster senare i livet. Denna grupp riskerar också i större utsträckning att misslyckas

med sina gymnasiestudier. Det har i sin tur ett starkt samband med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

En politik som underlättar för grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden att komma i arbete är viktig för att barn i socialt och ekonomiskt utsatta familjer ska ges en bra start i livet. Familjesituationen, skolresultatet och senare ställningen på arbetsmarknaden hänger ihop.

Föräldrarna har också ett ansvar att vara delaktiga i sina barns utbildning och uppmuntra dem på rätt sätt. Länder som når goda resultat i de så kallade PISA-mätningarna gör detta delvis tack vare en annan inställning hos föräldrarna. Ett större engagemang i barnens skolgång och uppmuntran att prestera efter bästa förmåga är delförklaringar. Skolan har ett ansvar att bygga goda relationer till familjerna och påverka elevernas attityd i rätt riktning. Politiker och andra beslutsfattare måste också sända en signal om att föräldraansvaret är viktigt. Vi föreslår träffar utanför skoltid med föräldrar där skolhuvudmännen ska erbjuda konkreta verktyg för föräldrar så att de kan stötta sina barn i skolarbetet. Alla inblandade parter måste helt enkelt ta sitt ansvar för att bidra utifrån sina förutsättningar.

Trygga familjer motverkar utanförskap och kriminalitet

En förutsättning för ett samhälle byggt på gemenskap och tillit är att människor känner sig trygga i vardagen. Brottslighet måste därför både bekämpas och förebyggas. När det kommer till det senare utgör familjen en ovärderlig resurs. Familjens roll i att fostra och leda de unga kan inte nog betonas. Forskning från Brottsförebyggande rådet (Brå) visar att barn som växer upp med dåliga relationer till sina föräldrar löper större risk att hamna i kriminalitet. En stark anknytning till föräldrarna har däremot en förebyggande effekt och minskar risken för att barn och unga ska dras till brottsliga miljöer.

Varje människa har ytterst ansvar för sina handlingar, och kriminella handlingar kan inte reduceras till att handla om vare sig uppväxt eller social miljö. Men en stödjande familjepolitik är en av de allra viktigaste insatserna för att minimera risken för att brottslighet uppstår från början.

Goda normer och värderingar kan överföras mellan generationer och därför behöver föräldraansvaret stärkas. Föräldrarna har det yttersta ansvaret för att fostra barn och unga till ansvarstagande medborgare som efter egen förmåga bidrar till det gemensamma bästa. Ingen människa är perfekt och alla kan göra fel. Samtidigt föds ingen till att bli kriminell och alla har ett ansvar för att välja det etiskt rätta. För detta krävs en moralisk kompass och den skapas genom fostran, främst inom familjen.

Det är viktigt att uppvärdera mor- och farföräldrars viktiga roll såväl ekonomiskt, socialt som kulturellt i familjegemenskapen. Det generationsöverbryggande perspektivet måste betonas för att ytterligare stärka familjen.

Jämställdhet och valfrihet

Hur familjer väljer att fördela ansvaret för hem och barn påverkar andra delar av livssituationen, som ställningen på arbetsmarknaden, möjligheter till karriär och framtida pension. Traditionellt sett har kvinnor tagit ett större ansvar i hemmet. Effekten har blivit att kvinnorna varit borta mer från jobbet, halkat efter i löneutveckling och därmed också fått lägre pensioner.

Flera partier använder detta faktum som ett skäl att likrikta utformningen av föräldraförsäkringen och föräldraledigheten. Till exempel tillsatte regeringen under 2016 en utredning av föräldraförsäkringen där en del av syftet består just i att ”särskilt analysera förutsättningarna för och konsekvenserna av att reservera ytterligare månader för vilka en förälder inte kan avstå rätt till föräldrapenning till den andra föräldern”. Detta är dock fel väg att gå eftersom det inskränker familjers valfrihet och omyndigförklarar föräldrar.

Kristdemokraternas lösning är istället att undanröja hinder och skapa bättre förutsättningar för olika val, för såväl mammor som pappor. I denna motion redogör vi för flera förslag som syftar till detta. Valfrihet står inte i motsatsförhållande till ökad jämställdhet men den som förespråkar kvotering stänger dörren till valfriheten.

Kristdemokraterna vill ge familjer fler möjligheter att välja den livsstil i allmänhet, och barnomsorgsform i synnerhet, som passar dem och deras barn bäst. Vi vill betona förutsättningarna snarare än att styra utfallet, vilket innebär en acceptans för att resultatet inte alltid blir detsamma för alla barnfamiljer. Olika utfall kan bero på att förutsättningarna är olika, men det kan också bero på att familjerna har gjort olika prioriteringar och val som får ekonomiska konsekvenser. Så måste det kunna få vara och det måste respekteras.

Uppvärdera papparollen

Kärnan i den kristdemokratiska familjepolitiken är barnets bästa och vi tror att det i första hand uppnås genom att föräldrarna stärks i sin roll. Tyvärr har familjepolitiken ofta varit utformad på ett sätt som uppmuntrat mammorna att ta ett större ansvar än papporna. Det har handlat om såväl ekonomi som värderingar och rutiner.

Kristdemokraterna vill se en familjepolitik som främjar en uppgraderad papparoll, där det inte är kvotering av olika slag som är universallösningen på ett jämställt föräldraskap, utan där hela systemet är uppbyggt på ett sätt som uppmuntrar båda föräldrarna att ta sitt ansvar – under hela föräldraskapet. Det tror vi att de allra flesta föräldrar vill.

Konkreta förslag för att åstadkomma detta är att säkerställa att faderskap, i det fall föräldrarna inte är gifta, bestäms redan under graviditeten, så att barnet har två legala föräldrar redan när det föds. Att behöva invänta ett godkännande till efter födseln upplevs ofta som mycket negativt och medför också risker, till exempel vid fall av bristande hälsa hos modern efter förlossningen.

Kristdemokraterna och vägen framåt

Kristdemokraterna gjorde väldigt mycket för att på olika sätt förbättra för familjer under alliansregeringsåren 2006–2014. Detta trots det hårda motstånd som tidvis fanns från andra partier inom Alliansen. Vi gjorde skillnad och stod upp för valfriheten mot de krafter som ville likrikta familjepolitiken än mer.

Stödet för familjens frihet är alltjämt mycket starkt. En undersökning från Sifo 2018 visar att en överväldigande majoritet – 76 procent av de tillfrågade svarade ”föräldrarna ska få bestämma själva” på frågan om föräldrarna eller riksdagen ska besluta om hur föräldraförsäkringen ska tas ut. Bland LOs medlemmar var andelen så hög som 80%. Den tidigare rödgröna regeringen föreslog nyligen att grundnivån i föräldraförsäkringen

ska kvoterats vilket alltså går tvärtemot föräldrarnas vilja. Vi kristdemokrater avslög förslaget och glädjande nog landade Socialförsäkringsutskottet i samma ståndpunkt. Att Liberalerna svikit i denna fråga och gjort gemensam sak med den tidigare rödgröna regeringen bekräftar att Kristdemokraterna gjorde skillnad i alliansregeringen som familjens röst.

Med den tidigare rödgröna regeringen går familjepolitiken idag i helt fel riktning. Högskattepolitiken och det ökade reglerandet inskränker familjernas frihet samtidigt som det politiska inflytandet över människors liv utökas.

Detta är väldigt beklagligt och en av de främsta anledningarna till att det behövs en alliansregering, med ett ännu starkare kristdemokratiskt inflytande.

Sverige står inför ett familjepolitiskt vägval där partier på hela den politiska skalan aktivt vill försvaga familjens roll i samhället, medan Kristdemokraterna tvärtom vill stärka den. I denna partimotion redogör vi för våra viktigaste förslag för att underlätta familjebildning, möjliggöra för föräldrar att spendera mer tid med sina barn och förbättra förutsättningarna att kombinera familjeliv och arbete.

Familjesäkra politiken – tid och rum för relationer

Det pågår – och har under ett antal årtionden pågått – en individualisering i samhället. Människor kan idag, på ett helt annat sätt än tidigare, välja att utforma sina liv utifrån egna önskemål, värderingar och intressen. Olika gruppstillhörigheter och kollektiva förväntningar är inte på något sätt oviktiga, men de tenderar att betyda allt mindre för de olika val personer gör vad gäller exempelvis utbildning, yrke, familjebildning, religiös tillhörighet och politisk övertygelse.

I många avseenden är individualiseringen positiv. Den kan innebära att enskilda personers makt över sina egna liv ökar. Fler kan välja att gå sin egen väg genom livet. Allt fler kan förverkliga sina egna drömmar och livsmål. Men det finns också avigsidor och risker med utvecklingen. Om individualiseringen leder till bräckligare, mindre stabila, gemenskaper kan tilltron, tryggheten och sammanhållningen i samhället påverkas negativt. Inte minst kan detta drabba barnen, som är beroende av trygga och stabila relationer med sina föräldrar för att utvecklas positivt. Men nära relationer är inte bara viktigt för barn utan påverkar välbefinnande, hälsa och livslängd även för vuxna. Enligt vissa studier är social isolering lika skadligt som rökning och alkoholmissbruk.

Politiken i stort, men inte minst familjepolitiken, bör därför utformas med hänsyn tagen till människors behov av att leva i nära gemenskap med andra. Om målet är människors välbefinnande är det alltför kortsiktigt att enbart fokusera på ekonomisk tillväxt, minskad arbetslöshet, bättre miljö eller något annat. Hur viktiga dessa målsättningar än är – och de är mycket viktiga – så bör politiken utgå från en helhetssyn på människan och alltid ta hänsyn till behovet av familj och nära relationer.

Hemmiljö och familjeliv påverkar vår hälsa och livskvalitet. I ett bredare perspektiv blir de mänskliga resurserna en allt mer avgörande faktor för ett lands konkurrenskraft och ekonomiska utveckling. Människor som har balans i tillvaron och mår bra lär sig mer och presterar bättre. Familjernas situation och förutsättningar får också långsiktiga effekter eftersom det är där nästa generations medborgare formas.

Det handlar inte bara om familjepolitiken. Familjernas förutsättningar påverkas av beslut inom en rad olika politikområden – skattepolitik, socialförsäkringarnas

utformning, skolpolitik, arbetsmarknadspolitik, integrations- och migrationspolitik, bostadspolitik – listan kan göras lång.

Vi anser därför att alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer på samma sätt som man idag beaktar bl.a. miljöaspekter. Det kan handla om att identifiera hur ett förslag påverkar familjernas ekonomiska situation, hur balansen mellan arbete och fritid upprätthålls och hur det påverkar förutsättningarna att värna och vårda positiva familjerelationer. Vi vill helt enkelt familjesäkra politiken. Flera andra länder har utformat modeller för familjekonsekvensanalyser. Australien och Nya Zeeland är två exempel.

Möjlighet till mer tid för barnen

Familjer ser olika ut och har olika förutsättningar. Barn har olika behov och föräldrar har olika önskemål och gör olika prioriteringar. Det är föräldrarna som har det primära ansvaret att avgöra vad som är bäst för deras barn och deras familj – inte staten eller kommunen.

Att utveckla en trygg anknytning mellan förälder och barn tar tid och måste få ta tid. Under perioden i livet med småbarn måste därför omsorgen om dem få vara den primära uppgiften. Under barnets första tre år är behovet av föräldrarna som allra störst. Kristdemokraterna vill ge fler valmöjligheter för familjer att välja den livsstil i allmänhet och den barnomsorgsform i synnerhet som passar dem och deras barn bäst.

Det finns inget folkligt stöd för att begränsa vilka former av barnomsorg som familjer ska kunna välja eller att politiker i större utsträckning ska bestämma vem som ska vara föräldraledig och hur länge. Däremot finns undersökningar som visar det motsatta förhållandet. Sifo 2018 visar att en överväldigande majoritet – 76 procent av de tillfrågade svarade att föräldrarna ska få bestämma själva på frågan om det är föräldrarna eller riksdagen ska besluta om hur föräldraförsäkringen ska tas ut. Bland LOs medlemmar var andelen så hög som 80%.

Försäkringskassan genomförde under 2012 en undersökning som visar att en stor majoritet av föräldrarna, 89 procent av kvinnorna och 85 procent av männen, är nöjda med den fördelning som de har gjort av föräldraledigheten. Föräldrarnas egna val måste respekteras.

Kristdemokratisk familjepolitik syftar bland annat till att möjliggöra för föräldrar att spendera mer tid med sina barn och till att öka familjers handlingsutrymme. Därför behöver barnfamiljernas möjligheter till flexibla val öka, inte begränsas ytterligare. Föräldraskapet ska uppvärderas. Därför är det viktigt med en generös men samtidigt flexibel föräldraförsäkring.

Ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen – fritt uttag i tre år

Dagens regelverk medger en relativt flexibel användning av föräldraförsäkringen under barnets första levnadsår. Vid barnets ettårsdag inträder dock ett antal begränsande regler och villkor som starkt styr såväl hur uttaget av föräldrapenningen sker samt planeringen av eventuella syskon. Kristdemokraterna vill att makten över föräldraförsäkringen i större utsträckning ska flyttas till föräldrarna.

Föräldraförsäkringen är individualiserad. Föräldrarna har rätt till hälften av dagarna vardera. På så sätt poängteras föräldrarnas betydelse för barnet och båda föräldrarna ges möjlighet till en nära kontakt med sitt barn. Detta är vi mycket positiva till. Men föräldraskapet är ett gemensamt åtagande och därför är det också föräldrarna själva som gemensamt ska få avgöra om och hur dagarna sedan ska överlåtas och användas. Ju mer fyrkantiga system som skapas, desto sämre passar de olika familjers vardag. Det är också därför som vi motsätter oss kvotering av föräldraförsäkringen. De tre kvoterade månaderna innebär nämligen i praktiken ett förbud för föräldrarna att överlåta dagar till varandra. Eftersom vi ser föräldraskapet som ett gemensamt åtagande, och att föräldrar vet bäst vad som passar den egna familjen och det egna barnet, vill vi därför ta bort kvoteringen helt.

Det finns dessvärre flera starkt begränsande och styrande regler i föräldraförsäkringen. En sådan regel är att den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) påverkas om man går ner i arbetstid utan att samtidigt fylla ut med lika många föräldrapenningdagar. Det innebär att många föräldrar känner sig pressade att ta ut sina dagar så fort som möjligt, även om de hellre vill ta ut färre dagar för att på så sätt kunna förlänga den tid de är hemma med barnet. Dessa regler missgynnar inte minst pappor eftersom de oftast – av naturliga, biologiska skäl – är föräldralediga när barnet är lite äldre.

Det finns också en begränsande regel som innebär att man måste bli gravid inom ett år och nio månader från det första barnets födelse för att kunna behålla sin ursprungliga föräldrapenningnivå, vilket ibland kallas för ”snabbhetspremien”. Vi vill att både den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) och den föräldrapenninggrundande inkomsten (FGI) för föräldralediga skyddas i tre år.

Även rätten till föräldraledighet inskränker möjligheten att nyttja föräldraförsäkringen flexibelt. Varje förälder har idag möjlighet att vara tjänstledig på heltid så länge barnet är under ett och ett halvt år, eller då föräldradagar tas ut. Vi vill utöka den möjligheten så att varje förälder utöver att vara tjänstledig då föräldradagar tas ut ges möjlighet att vara tjänstledig på heltid i ytterligare 20 månader. För att ytterligare öka flexibiliteten i föräldraförsäkringen vill vi även ta bort gällande krav på att de första 180 föräldrapenningdagarna tas ut på sjukpenninggrundande nivå.

Med våra förändringar skulle det bli möjligt för fler av de föräldrar som så vill vänta tills barnet är tre år innan det börjar förskola. Det skulle också underlätta för de föräldrar som barnets första år vill gå ned i arbetstid för att barnets dagar i barnomsorgen inte ska behöva bli så långa utan att föräldrarnas långsiktiga ekonomiska skydd eller förankring på arbetsmarknaden riskeras.

Möjlighet att överlåta föräldrapenningdagar till närstående

Föräldrapenningdagarna gör det möjligt att under barnets första tid vara hemma samtidigt som det finns både en ekonomisk trygghet under dessa månader och det ekonomiska skyddet och kontakten med arbetsmarknaden upprätthålls på lång sikt. För barnet innebär det att det ges möjlighet att bli omvårdat av en person som barnet kan bygga en trygg anknytning till. Vanligast är att den personen den första tiden är mamman och efter några månader, uppemot ett år, är det pappan. För alla barn ser inte familjen eller situationen ut så att detta är möjligt.

Vi kristdemokrater vill vi se en ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen genom att föräldrar fritt ska kunna överlåta dagar till varandra. Men vi vill även möjliggöra för föräldrar att överlåta föräldrapenningen till andra närstående. Därför välkomnade vi förslaget om att föräldrar ska kunna överlåta sina föräldrapenningdagar till en sambo, även om de inte har gemensamma barn. Det underlättar för olika familjekonstellationer såsom samkönade familjer och ombildade familjer. Men vi vill gå ett steg längre. Föräldrar ska även kunna överlåta föräldrapenningdagar till andra närstående som inte i direkt mening lever i samma hushåll., Det kan exempelvis var far- och morföräldrar eller vuxna syskon. Det skulle underlätta för exempelvis helt ensamstående föräldrar. För barnet är det viktigt att det under denna period i livet får en trygg anknytning, och vem som står barnet så nära att den lämpar sig att bli ytterligare en anknytningsperson kan föräldern/föräldrarna bäst avgöra.

Överlåtelsemöjligheten ska dock inte gälla barnflickor eller andra liknande lösningar. Inkomstbortfallsprincipen ska tillämpas för den som tar ut föräldrapenningen.

Ökat antal dubbeldagar

Kristdemokraterna medverkade under alliansregeringstiden till att införa en möjlighet för föräldrar att vara hemma samtidigt med föräldrapenning för samma barn i totalt 30 dagar. Sedan 2012 har varje förälder med andra ord 30 så kallade dubbeldagar. Syftet med dubbeldagarna är att ge föräldrar möjlighet att hitta nya rutiner, grundlägga det gemensamma nya ansvaret och hitta formerna för sin familj. Under 2016 använde drygt 72 500 föräldrar dubbeldagarna.³ Det är en ökning med ca 20 000 föräldrar sedan införandet. Dubbeldagarna i föräldraförsäkringen lyckas nå pappor som annars sällan tar ut föräldrapenning. Det visar en granskning från Inspektionen för socialförsäkringen, ISF.⁴ De grupper av pappor som är mest benägna att ta ut dubbeldagar är pappor med lägre inkomster, pappor i par med lägre utbildning, pappor som står för större delen av hushållsinkomsten och pappor i par där ena eller båda föräldrarna är utrikesfödda. Granskningen visar också att pappor generellt har börjat ta ut föräldrapenning ungefär en månad tidigare efter att dubbeldagarna införts. Då många föräldrar upplever att dubbeldagarna är en positiv reform av föräldraförsäkringen vill vi att begränsningen för dubbeldagarna till max 30 dagar tas bort. Vi vill istället införa en möjlighet att använda ett valfritt antal av de befintliga föräldrapenningdagarna som dubbeldagar. På så sätt ökar möjligheterna för varje familj att utifrån sina egna förutsättningar skapa en god vardag med sitt barn.

Retroaktiva lönerederingar och SGI

Enligt gällande regelverk är det datumet för när ett löneavtal har undertecknats som är den dag som ändringen av SGI ska gälla från. I många fall undertecknas ett löneavtal mellan parterna flera månader efter att själva lönerederingen skulle ha gjorts och arbetstagaren får sedan sin löneredering retroaktivt. Men föräldrapenningen beräknas alltså ändå utifrån den gamla, lägre lönenivån. Kristdemokraterna anser att denna regel

---

³ SOU 2017:101

⁴ Inspektionen för Socialförsäkring, Rapport 2018:13 Dubbeldagar – vissa pappors väg in i föräldrapenningen?

bör ses över och ändras så att SGI baseras på den fastställda lönen retroaktivt, oavsett när själva löneavtalet undertecknades.

Stärkt pensionsrätt för barnår

Dagens kvinnliga ålderspensionärer har i regel lägre pension än manliga ålderspensionärer. Det beror på att kvinnor har en lägre pensionsgrundande inkomst än män, vilket i sin tur huvudsakligen grundar sig på att kvinnor historiskt i genomsnitt har arbetat färre år än män samt på ojämlikheter i lönestrukturen. Vad gäller det senare är, enligt SCB, den enskilt största förklaringen till löneskillnaderna mellan män och kvinnor att de finns i olika yrken och att män i genomsnitt har högre lön än kvinnor i de flesta yrkena, även i många kvinnodominerade sådana. En annan faktor är att kvinnor tar ut en större del av föräldraledigheten och att de oftare går ner i deltid när barnen är små.

Sedan 1999 finns i pensionssystemet, efter ett kristdemokratiskt initiativ, en rätt att tillgodoräkna sig pensionsrätt för så kallade barnår. Det innebär att upp till fyra år kan räknas som pensionsgrundande för den av föräldrarna som har haft en lägre inkomst, bland annat på grund av längre föräldraledighet och deltidsarbete. Denna reform har varit viktig eftersom den dels stärker framför allt kvinnors pensioner men även för att den signalerar att det är en viktig samhällsinsats att ta hand om sina barn. I dag arbetar många kvinnor deltid även efter barnets fyraårsdag. För att ytterligare kompensera de föräldrar som går ner i arbetstid, eller är hemma med sjuka barn i större utsträckning – vilket fortfarande oftast är kvinnor – vill partiet utöka antalet barnrättsår från fyra till fem. Dessutom föreslås att den generella jämförelseinkomsten i barnrättsåren höjs från 75 procent till 85 procent, så att de som har lägst inkomst får en högre pensionsrätt.

Detta är förslag som också Pensionsmyndigheten har fört fram. Enligt myndigheten uppskattas dessa förändringar minska gapet mellan mäns och kvinnors intjänande till den allmänna pensionen med cirka 0,8 procentenheter. Införandet av ytterligare ett barnrättsår samt höjning av jämförelseinkomsten i barnrättsåren beräknas kosta 2,4 miljarder kronor. Förändringen föreslås finansieras genom att pensionsrätten för studieår samtidigt avskaffas, vilket är något som Pensionsmyndigheten också har föreslagit.

Automatisk delad premiepension för föräldrar

Allt för få känner till möjligheten att överföra den så kallade premiepensionen mellan gifta/registrerade partners, så att pensionen utjämnas något mellan den som tjänar mer och den som tjänar mindre. Kristdemokraterna menar att det också i fortsättningen ska vara möjligt att överföra hela sin premiepension till sin make/maka/registrerade partner men att jämställdhetsskäl talar starkt för att grundregeln i stället ska vara att den intjänade premiepensionen automatiskt delas lika mellan makar så länge de har gemensamma barn som inte har fyllt tolv år och att de som vill frånga denna regel aktivt får begära detta. Partiet menar också att det bör utredas om samma förutsättningar kan gälla sammanboende med gemensamma barn.

Vidare innebär en delning av premiepensionen idag att överföringen minskas med sex procent, så att mottagaren får 94 procent av beloppet medan resten av pengarna

fördelas som så kallad arvsvinst. Vi föreslår att detta avdrag slopas helt, eftersom överföring av premiepensionsrätt inte ska bestraffas utan uppmuntras.

Förenkla reglerna vid vab

Kristdemokraterna har länge drivit frågan om att förenkla reglerna för vård av sjukt barn (VAB) genom att själva anmälan slopas. Det ska räcka med att begära vab. Det är därför glädjande att riksdagen nu fattat ett sådant beslut.⁵ Försäkringskassan ska även fortsätta att arbeta med kontroller så att systemet inte missbrukas.

Graviditetspeng – trygghet i väntans tider

I dag saknas ett generellt system som möjliggör för gravida att i slutet av graviditeten trappa ned eller helt avstå från arbete. Samtidigt är behovet av samhällsstöd stort. En mycket stor del av alla gravida uppbär någon form av ersättning sista månaden i graviditeten. De flesta hänvisas till att ta ut sin föräldrapenning i förtid. Ett fåtal får graviditetspenning (tidigare havandeskapspenning) för att miljön som de arbetar i anses farlig för dem. Andra sjukskrivs, något som har varit omdebatterat under de senaste tio åren, då bedömningarna har varierat bland läkare och Försäkringskassan.

Rättsosäkerheten har varit hög, Försäkringskassan har påpekat att hanteringen av tre olika förmåner och gränsdragningen mellan dessa orsakar problem och därutöver riskerar dagens system att upplevas som oförutsägbart och orättvist. Försäkringskassan och flera utredningar har därför föreslagit införandet av ett generellt ersättningssystem för gravida.

Kristdemokraterna vill stärka tryggheten för kvinnor i slutet av graviditeten och föreslår därför att en generell graviditetspeng under den sista månaden i graviditeten införs, vilken ska ses som en möjlighet för den kvinna som vill utnyttja den. Utformningen bör likna tillfällig föräldrapenning och antalet ersatta dagar bör därmed uppgå till 20–23 dagar, beroende av månadens längd. Dagarna ska inte kunna sparas. Rätten till graviditetspenning (tidigare havandeskapspenning) 60 dagar före beräknad födsel kvarstår. Det nya systemet blir enklare, bättre och mer rättssäkert.

Begränsningar av föräldrapenningen för nyanlända föräldrar

Kristdemokraterna stödjer den begränsning av rätten till föräldrapenning för föräldrar som bosätter sig i Sverige med barn som är två år eller äldre, i enlighet med migrationspolitiska överenskommelsen som slöts i oktober 2015.

Detta innebär att föräldrar till barn som är äldre än två år när familjen bosätter sig i Sverige inte får lika många dagar med föräldrapenning som föräldrar till barn som är yngre än två år. Föräldraförsäkringen är i första hand tänkt att användas under barns första levnadsår, och det är också så som försäkringen används. Under barns två första levnadsår använder föräldrar i genomsnitt 348 av de totalt 480 föräldrapenningdagarna. Med utgångspunkt i detta är det varken rimligt eller rättvist att föräldrar som bosätter sig i Sverige med äldre barn får lika många dagar med föräldrapenning som föräldrar med nyfödda barn. Det är rimligt att denna överkompensation nu har reglerats.

---

⁵ 2018/19:SfU7

Däremot har Kristdemokraterna motsatt sig den samtidigt införda begränsningen av föräldrapenningen för föräldrar som kommer till Sverige med barn som är endast ett år gamla. Partiets uppfattning är att barn som är upp till två år är att betrakta som mycket små och därmed i stort behov av sina föräldrar för omsorg och anknytning, varför det också bör finnas en hög grad av flexibilitet. Vad gäller detta har bland andra Barnombudsmannen, Svenska Läkarföreningen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd anfört liknande uppfattningar.

Kristdemokraternas bedömning är därutöver att den införda begränsningen av antalet föräldrapenningdagar för föräldrar som bosätter sig i Sverige med så små barn som ettåringar endast kommer att ha begränsad inverkan på framför allt nyanlända kvinnors etablering. Snarare riskerar den att leda till att främst kvinnor ändå är hemma med barnet, fast utan någon ersättning och därmed utanför socialförsäkringssystemet. Det vore i sådana fall en sämre situation. För att möjliggöra en snabbare etablering på arbetsmarknaden för nyanlända behöver istället ett flertal andra åtgärder vidtas, vilka redogörs för i partiets motion för utgiftsområde 13.

Till följd av att Kristdemokraterna inte vill begränsa antalet föräldrapenningdagar för nyanlända föräldrar med barn yngre än två år utökas anslaget 1:2 med 72 miljoner kronor år 2019. På motsvarande sätt minskar anslag 1:3 inom utgiftsområde 13.

Mer valfrihet och stärkt kvalitet i barnomsorgen

Förskolan har byggts ut i mycket snabb takt. En stor andel barn i Sverige tillbringar nu den största delen av sin vakna tid en vanlig vardag i förskolan. År 2017 var 84 procent av alla 1–5-åringar inskrivna i förskolan, vilket motsvarar 510 000 barn. Det är därför angeläget att förskolan håller högsta klass. Barnomsorgspolitiken har dock under de senaste årtiondena i stor utsträckning fokuserat på tillgången till förskolan snarare än kvaliteten på verksamheten. Resultatet har bland annat blivit allt större barngrupper.

För att alla föräldrar ska hitta ett alternativ som passar just dem och deras barn måste det finnas en väl utbyggd barnomsorg med olika alternativ. Vi vill att det ska finnas en mångfald av barnomsorgsformer med olika inriktning och huvudmän: förskolor, familjedaghem, öppna förskolor och fritidshem. Det ställer krav på att kommunerna kan erbjuda likvärdiga villkor för alla godkända barnomsorgs- och förskoleverksamheter.

Vi vill förbättra kvaliteten i barnomsorgen, där barnens behov och rättigheter utgör grunden. Målet för förskolan och annan barnomsorg bör vara att möta varje barns behov av trygg omsorg, stimulans, lek, gemenskap och utveckling. Målet för oss är att föräldrarna ska kunna välja den omsorg som är bäst för deras barn, att det finns olika barnomsorgsformer samt att all barnomsorg håller hög kvalitet. Minskade barngrupper och bättre förutsättningar för familjedaghem är prioriterade delar i detta arbete.

Valfriheten i sig och konkurrensen mellan olika barnomsorgsformer gynnar kvaliteten.

Värna och utveckla barnomsorgspengen – även för egna barn

Barnomsorgspengen finns sedan den 1 juli 2009. Syftet med denna är att öka föräldrarnas valfrihet och möjlighet att välja bland olika former av pedagogisk verksamhet för sina barn. Redan år 2006 beslutade riksdagen om ändringar i skollagen som ger enskilda förskolor och fritidshem etableringsfrihet.

Barnomsorgspengen innebär att kommunerna också blir skyldiga att godkänna andra pedagogiska omsorgsformer i enskild regi, inte bara förskolor och fritidshem. I praktiken innebär det alltså en utökning av etableringsfriheten till att innefatta all form av förskole- och skolbarnomsorg.

Barnomsorgspengen är en välkommen och efterlängtd reform. Reglerna innebär att makten över barnomsorgen flyttas närmare föräldrarna, där den rätteligen bör ligga. Dessvärre ger regelverket stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Reformen har inte heller marknadsförts, vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det behövs bättre information till föräldrarna om barnomsorgspengen och hur den kan användas. Kommunernas skyldighet att informera om barnomsorgspengen behöver därför skärpas.

Kristdemokraterna anser också att bland annat bestämmelsen i skollagen om att en kommun får neka att betala barnomsorgspeng till en enskild som vill bedriva familjedaghem eller annan pedagogisk omsorg med hänvisning till ”påtagliga negativa följder för kommunens motsvarande verksamhet” ska tas bort. Etableringsfriheten är för viktig för att begränsas av detta.

Barnomsorgspeng för egna barn

Kristdemokraterna vill också att det ska finnas möjlighet för föräldrar att få barnomsorgspeng för omsorg om enbart egna barn och anhörigas barn i hemmet. För att få del av barnomsorgspeng för egna barn och anhörigas barn bör kraven på pedagogiskt innehåll inte vara lika högt ställda. Barnomsorgspengen ska uppgå till 6 000 kronor per barn och månad och betraktas som inkomst och vara skattepliktig. Barnomsorgspengen kan inte samtidigt tas ut som föräldraförsäkring eller ersättningar från andra transfereringssystem. Barnomsorgspeng för egna barn gäller barn 1 till 3 år. Vi avsätter 1,3 miljarder kronor för varje år 2019-2021 för att införa en barnomsorgspeng för egna barn. Barnomsorgspengen finns under utgiftsområde 16.

Mindre barngrupper i förskolan

Skolverkets föräldraundersökning visar att föräldrar är nöjda med personalens arbete och pedagogiken. Mindre nöjda är de däremot med barngruppernas storlek. Enligt Skolverket visar både myndighetens egna rapporter och Skolinspektionens kvalitetsgranskning att såväl personal som föräldrar anser att barngrupperna är för stora. Forskning visar också att personalen anser att det är för många barn i flera av dagens förskolegrupper.

Skolverket ger som riktmärke för antalet barn i barngrupp på förskolan 6–12 barn för barn i åldern 1–3 år respektive 9–15 barn för barn i åldern 4-5 år. Om det vore så att riktmärket om barngrupper följdes så skulle vi ha skäl att vara förhållandevis nöjda. Men Skolverket konstaterar istället att det är en ”svår situation med stora barngrupper på många håll runt om i landet”. Mer än 55 procent av de allra minsta barnen vistas dagligen i barngrupper som ligger långt över Skolverkets riktvärde om maximalt antal barn! Lärarförbundets enkät bland 1294 förskollärare 2017 visar att var tredje förskollärare arbetar med en barngrupp som bestod av 21 barn. Pedagoger som jobbar i förskolan vittnar om en ohållbar situation. Professor Hugo Lagercrantz, som forskar om

barnhjännans utveckling på KI, menar att för stora barngrupper kan utsätta barn för en stress som kan få allvarliga konsekvenser för barnens utveckling. Utöver försämrad anknytning riskerar stressen att leda till bland annat koncentrationssvårigheter och försämrad inlärningsförmåga. I Skolverkets genomgång av forskningen relaterad till barngruppers storlek står det: "Om en barngrupp blir för stor riskerar de positiva effekterna av att vistas i en grupp att bytas till sin motsats. Relationer kan bli svåra att överblicka för barnen vilket kan skapa en känsla av anonymitet och otrygghet, något som i sin tur kan leda till ett aggressivt beteende eller andra yttringar såsom trötthet, nedstämdhet och håglöshet." Barngruppernas storlek har också betydelse för barns utveckling och lärande.

Det finns ett statsbidrag som kommuner kan ansöka om för att minska barngrupperna i förskolan. Det har visat sig att många fler söker bidraget än vad bidragets nivå medger. Vi vill därför öka statsbidraget för att minska barngrupperna. Vi anser däremot att det måste vara ett tydligare mål att de som söker bidraget ska sträva efter Skolverkets riktmärke om max 12 barn i småbarnsgrupperna och max 15 barn i grupper för barn i åldern 4-5 år.

Den allvarliga utvecklingen med stora barngrupper måste brytas. Föräldrar ska kunna känna sig trygga med att det finns tid och en famn att krypa upp i för deras tvååring. Förskolepersonalen ska kunna känna sig trygga med att de ska få goda förutsättningar för att utföra sitt fantastiska arbete.

Kristdemokraterna föreslår därför en ny lag om att barn som är tre år och under inte ska behöva tillhöra grupper som är större än 12 barn. Vi menar att staten behöver ta huvudansvaret för att säkra finansieringen men att också kommuner och föräldrar behöver bidra. Vi föreslår därför en finansieringsmodell i tre delar.

- Höjd maxtaxa. Sedan maxtaxan på förskolan infördes för 16 år sedan har inkomsttaket för föräldrar bara höjts marginellt samtidigt som barngruppernas storlek ökat kraftigt. Från 42 000 kronor i månaden per hushåll till 46 080 kr i år. Vi föreslår därför att taket i maxtaxan höjs från dagens 46 080 till 55 296 kronor. Det skulle innebära en avgiftshöjning med maximalt 276 kronor per månad för första barnen och 92 kronor för tredje barnet. Hushåll med inkomster under 46 080 berörs inte alls.
- Kommunerna ökar sina investeringar i förskolan med 1,2 miljarder per år. Detta innebär att kommunerna skjuter till lika mycket som föräldrarna bidrar med genom den höjda maxtaxan.
- Staten skjuter till drygt 2 miljarder kronor för att införa en lag om max 12 barn i småbarnsgrupperna.

Säkra rätten till familjedaghem

Familjedaghemmen bedrivs oftast i dagbarnvårdarens eget hem. Dagbarnvårdare har av naturliga skäl olika bakgrund. En del har arbetat länge med barnomsorg medan andra tidigare har arbetat i förskolan. Som dagbarnvårdare kan man vara anställd av kommunen eller ha ett eget företag.

Något som utmärker familjedaghemmen är att de erbjuder mindre barngrupper i en hemmiljö. År 2017 var den genomsnittliga barngruppsstorleken 4,9 barn i pedagogisk omsorg (oftast familjedaghem). Nästan hälften av barngrupperna bestod av 5–6 barn och knappt var tredje barngrupp bestod av så få som 1–4 barn. För många barn och föräldrar innebär detta en särskild trygghet och ett lugn som är svårt att få inom förskolan. Av naturliga skäl innebär familjedaghemmet också att det framför allt blir en person som barnet knyter an till och därmed färre vuxna, eller andra, relationer att hantera. För många barn kan detta vara ett positivt alternativ, särskilt för de allra yngsta.

Sedan 2009 ingår familjedaghemmen i samlingsnamnet pedagogisk omsorg. För några år sedan visade en nationell kartläggning att framväxten av familjedaghem i egen regi hade ökat. Samtidigt sjunker, enligt Skolverket, antalet barn i pedagogisk omsorg för varje år. Hösten 2017 fanns det 11 585 barn i pedagogisk omsorg, varav 90 procent var inskrivna i familjedaghem.

Trots införandet av en barnomsorgspeng och fri etableringsrätt ger dagens regelverk ett stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra den typ av verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Familjedaghemmen har heller inte marknadsförts, vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det finns idag en tendens att kommunerna prioriterar förskoleverksamheten framför familjedaghem, vilket gör att familjedaghemmen minskar samtidigt som barngrupperna i förskolan blir allt större.

Kristdemokraterna ser att det finns en tydlig risk att förskolan prioriteras högre än principen att erbjuda barnomsorg som ligger i linje med föräldrarnas önskemål och barnens behov. Många kommuner har under de senaste åren av besparingsskäl sagt upp eller planerar att säga upp kommunala familjedaghem till förmån för andra satsningar. Skolverket beskriver familjedaghemmen som något som är på undantag och där förskolan är normen. Detta vill partiet ändra på.

Kristdemokraterna vill därför införa en skyldighet för kommunerna att erbjuda familjedaghem (pedagogisk omsorg) för de föräldrar som så önskar och föreslår därför en skärpning av skollagen under 25 kap. 2 § första stycket. Den nuvarande lydelsen ”kommunen ska sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Kommunen ska ta skäligen hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform” bör förändras till ”kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det”.

Härutöver bör en kartläggning göras i syfte att öka antalet familjedaghem. Denna kartläggning bör innehålla information om vad kommunerna gör för att rekrytera egna dagbarnvårdare, hur informationen till föräldrar om familjedaghem ser ut, hur informationen ser ut om möjligheten att starta familjedaghem samt vilka hinder familjedaghem upplever för att klara sin verksamhet.

Öppen förskola

Kristdemokraterna ser den öppna förskolan som en del i den kommunala förskoleverksamheten. Den fyller en mycket viktig familjestödande funktion, särskilt för föräldrar till nyfödda och små barn. Enligt Skolverket saknar var tredje kommun en öppen förskola.

Minskningarna kan enligt Skolverket inte helt förklaras av att målgruppen för öppen förskola minskade när förskolan byggdes ut. Istället har en stor del lagts ner på grund av besparingsskäl, enligt Skolverket. Mellan 1994 och 2004 försvann ca 900 verksamheter. Hösten 2017 fanns det 485 verksamheter. Knappt tio procent av alla öppna förskolor drivs i enskild regi.

I de kommuner som startat verksamhet är det behovet av mötesplatser eller familjestödande insatser som varit avgörande. I många av dessa kommuner inrättas familjecentraler just för att på en plats kunna samordna stöd och hjälp till det nyfödda barnet och familjen.

Ändå finns det nu orter där öppen förskoleverksamhet helt saknas eller inte räcker till för alla barn. En fjärdedel av alla kommuner saknar helt öppen förskola, enligt Skolverket. Det är en oroväckande nedmontering av familjestödet i en tid då allt fler föräldrar uttrycker behov av stöd. Även om det har skett en liten ökning av verksamheter under föregående år vill Kristdemokraterna att antalet öppna förskolor ökar ännu mer. Vi är mycket positiva till att öppna förskolor samverkar med familjecentraler.

Bättre förutsättning att få ihop vardagen och att kombinera familjeliv och arbete

Grunden för en god familjeekonomi är eget arbete och sparande, vilket kan stimuleras genom skattesänkningar. Under 2000-talet har alla grupper av barnhushåll fått det ekonomiskt bättre, till stor del beroende på att de gått från olika typer av bidrag till arbete samt att skatten på arbetsinkomster sänkts.

Generellt sett har barnhushåll en något lägre ekonomisk standard än hushåll utan barn, vilket förklaras av att inkomsterna i ett barnhushåll ska räcka till att försörja fler. Enligt Försäkringskassans senaste rapport (Socialförsäkringsrapport 2017:9) levde 16 procent av barnhushållen år 2017 med låg ekonomisk standard. Det fasta måttet som utgår från 2011 som basår visar däremot på en minskning under samma period. Skillnaden beror, enligt Försäkringskassan, på att inkomstspridningen har blivit större, samtidigt som inkomsterna har ökat för de hushåll med lägst inkomster.

Den ekonomiska familjepolitiken utgör en stor del av ensamstående föräldrars totala inkomst. Utsattheten är särskilt stor bland hushåll med föräldrar födda utanför Sverige, vilket till stor del förklaras av denna grupps svagare position på arbetsmarknaden. Ju fler barn som finns i hushållet desto fler med låg ekonomisk standard, oavsett om det rör sig om ensamstående eller sammanboende föräldrar.

En socialt ansvarsfull politik innebär att ge alla människor likartade förutsättningar och att se till att det sociala skydds nätet fungerar i olika skeenden av livet. Fördelningspolitiska åtgärder kan behöva riktas till den som har störst behov av stöd och hjälp. Kristdemokraterna har i regeringsställning den senaste tioårsperioden varit drivande för att förbättra stödet till barnfamiljer med svag ekonomi. Bland annat höjdes under Alliansens regeringstid flerbarnstillägget i barnbidraget, golvet i föräldraförsäkringen och den barnrelaterade delen i bostadsbidraget. Det blev även

möjligt för den som har försörjningsstöd att behålla en del av detta vid övergång till förvärvsarbete. En höjning av golvet i föräldraförsäkringen samt normen för försörjningsstöd gjordes under 2016 och barnbidraget höjdes 2018. Samtidigt som detta ger stöd till ekonomiskt utsatta måste skatte- och bidragssystemen utformas så att människors egen kraft, ansvarstagande och engagemang uppmuntras.

Marginaleffekterna måste minimeras så att bidragsberoende motverkas. Inriktningen på den generella politiken för att stärka barnfamiljers ekonomi – särskilt med fokus på låg- och medelinkomsttagare – måste därför vara att ge förbättrade möjligheter till eget arbete och sparande. Den största klyftan i dagens Sverige går trots allt mellan de som arbetar och de som inte gör det.

Kristdemokraterna vill värna barn och familjer som finns i en ekonomiskt utsatt situation. I första hand vill vi göra det genom att öka möjligheterna till inkomster från arbete, men det behövs också andra, fördelningspolitiskt motiverade, åtgärder. En reform med hög träffsäkerhet i detta avseende är att höja den barnrelaterade delen i bostadsbidraget som vi föreslår nedan.

Det är också viktigt att på olika sätt förbättra möjligheten att förena familjeliv med karriär och arbetsliv. Kulturen på arbetsmarknaden och arbetsgivarens syn på föräldraskap, barn och familj är avgörande för föräldrarnas möjligheter att möta sina barns behov och att samtidigt förvärvsarbeta. Det är därför viktigt att skapa en kultur på arbetsmarknaden där det är accepterat att småbarnsföräldrar går ner i arbetstid eller har flexibel arbetstid. Sverige står sig väl i det avseendet och det är viktigt att även fortsättningsvis slå vakt om ett familjevänligt arbetsliv. Det är också ett välkänt faktum att en hel del återstår innan mammor och pappor ses som likvärdiga föräldrar och likvärdig arbetskraft.

Jobbskatteavdrag för föräldrar

Barnfamiljer i Sverige upplever olika utmaningar och problem i sin vardag och de har olika önskemål och villkor. För en del familjer är bristen på arbete och en svag hushållsekonomi det stora bekymret. I andra familjer är ekonomin god, men stress och upplevd tidsbrist kan leda till psykisk ohälsa och sätta familjerelationerna under stor press. Genom att sänka skatten på arbete för föräldrar kan flera positiva effekter uppnås samtidigt. Drivkraften att gå från bidragsförsörjning till förvärvsarbete stärks, vilket motverkar utanförskap och barnfattigdom. Men man skapar också möjligheter för föräldrar att använda det ökade ekonomiska utrymmet till att köpa tjänster eller gå ner något i arbetstid för att underlätta vardagslivet. Sänkt skatt gör att fler familjer får ökad makt över sin egen vardag.

Som förälder har man en ökad försörjningsbörda. Detta kompenseras till viss del av det generella barnbidraget som också höjs nästa år, men för att ytterligare förstärka barnfamiljers ekonomi, med tonvikt på familjer med svagare ekonomi, anser vi att föräldrar bör få behålla en större del av sin intjänade inkomst. Det ger även starkare incitament att gå från bidragsberoende till förvärvsarbete.

Vi föreslår att en skattereduktion mot förvärvsinkomster införs för föräldrar till barn 0–18 år. Skattereduktionen är fast per vårdnadshavare där varje vårdnadshavare får en skattereduktion, oavsett antalet barn i hushållet och familjens sammansättning. Skattereduktionen ändras inte heller med föräldrarnas inkomst, som dock måste vara större än själva reduktionen, det vill säga 500 kronor per månad. För föräldrar till barn i

åldern 0–3 år ska skattereduktionen gälla även på andra inkomster än förvärvsinkomster. Kristdemokraterna föreslår att skattereduktionen för föräldrar införs stegvis. Vi avsätter 6 miljarder kronor för detta ändamål under 2019. Från och med 2021 är skattereduktionen införd fullt ut med 12,4 miljarder kronor.

Ett jobbskatteavdrag underlättar familjebildning så att färre behöver avstå från barn av ekonomiska skäl. Dessutom skapar ett jobbskatteavdrag möjligheter för föräldrar att spendera mer tid med sina barn. Med större marginaler kan fler föräldrar välja att gå ned i arbetstid och därigenom få mer tid för familjelivet. Med större marginaler har också fler råd att köpa hushållstjänster eller för den delen resa på semester med sin familj.

Ett jobbskatteavdrag för föräldrar signalerar även att arbete och egen försörjning är det förväntade då barnen lämnat de lägre åldrarna. Då barnen är små ska det finnas goda möjligheter att stanna hemma för att ta hand om dem, men när de blir äldre är det rimligt att man återgår i arbete.

Utökad rätt till föräldraledighet

Den lagstadgade rätten till ledighet för vård av barn är i dag kopplad dels till uttag av föräldrapenning och dels till barnets ålder inom ramen för föräldraledighetslagen. Rätt till tjänstledighet på heltid gäller upp tills barnet har fyllt 18 månader och rätt till deltid upp tills barnet har fyllt 8 år. Kristdemokraterna vill utöka rätten till ledighet för vård av barn genom att varje förälder får rätt till fem dagar årligen, upp tills barnet fyller 18 år. En ensam vårdnadshavare ska ha rätt till samtliga dagar. Dagarna kan inte överlätas och kan inte sparas till senare år. Genom jobbskatteavdraget för föräldrar utökas den ekonomiska möjligheten att vara tjänstledig utan lön exempelvis vid lov eller studiedagar.

Förbättringar för resurssvaga familjer genom höjt barnrelaterat bostadsbidrag

Kristdemokraterna vill fortsätta att prioritera de familjer som lever i ekonomisk utsatthet. Bostadsbidraget är det familjepolitiska stöd som bäst når barnhushåll med låg ekonomisk standard. Av de barnfamiljer som under 2016 fick bostadsbidrag var en övervägande del, drygt 70 procent, ensamstående föräldrar.⁶ Bostadsbidraget är alltså av särskilt stor betydelse för ensamstående föräldrar, som oftast är kvinnor. Dessa barnfamiljer lever under knappa ekonomiska omständigheter.

För att stärka ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin och därmed öka deras marginaler vill vi höja det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 350 kronor per månad för ett barn, 425 kronor per månad för två barn och 600 kronor per månad för tre eller fler barn. Det gynnar de som bäst behöver det. Genom förbättringarna i bostadsbidraget får familjer med lägre inkomster ett stöd ända tills barnen blir 18 år. Höjningen kommer även föräldrar till del som har växelvis boende för sina barn i och med det nya särskilda bostadsbidraget för växelvis boende. Kristdemokraterna avsätter 900 miljoner kronor för varje år 2019- 2021 för detta ändamål.

---

⁶ Budgetpropositionen 2017/18:1 utgiftsområde 12, sid 25.

Fritidspeng för barn i familjer med svag ekonomi

Cirka sju procent av Sveriges barn bor i hushåll som får ekonomiskt bistånd. Statistiken visar även att barn och unga i ekonomiskt utsatta familjer är underrepresenterade i organiserade fritidsverksamheter. Därför är det viktigt att de får samma förutsättningar att utöva fritidsaktiviteter som andra barn. Vi anser precis som Barnombudsmannen, Rädda Barnen, Föreningen Sveriges socialchefer och andra remissinstanser att regeringens borttagande av fritidspengen var fel. Kristdemokraterna vill fortsätta med denna satsning och utöka den till att gälla även under sommarloven för att stärka möjligheten för ekonomiskt utsatta barn att få en aktiv fritid. Kristdemokraterna avsätter 200 miljoner kronor årligen, inom utgiftsområde 9, för att fritidspengen ska återinföras och förstärkas.

Stärkt skydd för föräldrar och gravida i arbetslivet

Under alliansregeringens tid stärktes skyddet för föräldrar vad gäller diskriminering i arbetslivet. Det infördes bland annat ett missgynnandeförbud vid föräldraledighet, en regel om att uppsägning inte får ske under föräldraledigheten. Detta har varit en mycket viktig förändring, eftersom den signalerar att föräldraskap är viktigt och att det för både mammor och pappor ska vara möjligt att förena arbetsliv och familjeliv. Men det har också medfört en minskning av antalet föräldralediga som sägs upp, enligt fackförbundet Unionen.

Trots lagändringen är missgynnande i samband med föräldraledighet fortfarande vanligt i arbetslivet, enligt Diskrimineringsombudsmannen (DO). Exempel på detta uppges vara uppsägningar eller hot om uppsägning; antalet anmälningar på denna diskrimineringsgrund har också ökat något de senaste åren.

Kristdemokraterna vill att en kartläggning genomförs av frågan om diskriminering eller missgynnande av föräldrar och gravida i arbetslivet. Uppdraget bör ges till DO som redan idag tar emot anmälningar och därmed har konkreta fall där diskriminering eller missgynnande har förekommit. DO bör därefter lämna förslag till tänkbara åtgärder för att stärka skyddet mot diskriminering av föräldrar och gravida i arbetslivet.

Utökat RUT-avdrag

RUT-avdraget, som infördes av alliansregeringen, har visat sig vara väldigt populärt. Väldigt många vanliga familjer använder sig av avdragsmöjligheten för att underlätta vardagen. Under 2015 använde sig drygt 668 000 personer av RUT-avdraget och uppgifter från 2013 visar att 68 procent av RUT-tjänstköparna då tjänade under 32 000 kronor per månad. Vid sidan om att det skapat ganska många enklare jobb för inte minst utrikes födda.

Den tidigare vänsterregeringen har i olika avseenden försämrat RUT-avdraget, exempelvis genom att halvera takbeloppet och minska antalet tjänster som avdrag medges för. Vi vill utöka takbeloppet till 75 000 kronor per person och år samt utveckla avdraget genom att även inkludera exempelvis tvätteritjänster som inte utförs i hemmet, bortforsling av hushållsavfall och tillsyn av hemmet när man är bortrest. Detta skulle tillsammans med jobbskatteavdrag för föräldrar definitivt underlätta vardagen för många familjer.

Adoption

Kristdemokraternas utgångspunkt är att vuxna inte har rätt till barn, men att barn däremot har rätt till föräldrar. I de fall då de biologiska föräldrarna av någon anledning inte kan ta hand om sitt barn är det viktigt att hitta en ny stabil familjemiljö där barnet kan få trygghet, omsorg och kärlek.

En adoption innebär att adoptivbarnet får rättslig ställning som barn till den eller dem som adopterar.

Adoptivförälders ålder vid adoption kan inte vara avgörande

I svensk lagstiftning finns det inte någon övre gräns för adoptivföräldrars ålder. Däremot finns det allmänna råd som är utarbetade av Socialstyrelsen.

Det är inte enbart åldern som avgör adoptivföräldrars lämplighet. En adoption kräver alltid tillstånd av domstol. Domstolen prövar om den tilltänkta adoptionen är lämplig. Domstolens prövning föregås av en utredning hos socialnämnden. I utredningen granskas allt ifrån privatekonomi till sociala förhållanden, föräldrarnas eventuella sjukdomar, sociala nät och arbetssituation. Det är rimligt att till detta lägga att hänsyn ska tas till åldersskillnaden mellan det tilltänkta barnet och den adoptionssökande istället för enbart till åldern hos den adoptionssökande. Fokus måste vara på att, så långt som möjligt, garantera det allra bästa för det barn som adopteras.

Höjt adoptionsbidrag

När adoptionsbidraget infördes uppgick det till 50 procent av genomsnittskostnaden för adoption. Kostnaderna har dock, enligt Inspektionen för socialförsäkringen, ökat kraftigt på grund av ökade vårdkostnader, ökad kontroll av adoptionsverksamheten och längre vistelsetider för att hämta barnet. Adoptionsbidraget har därför urholkats. Kristdemokraterna har länge föreslagit en höjning av adoptionsbidraget för att i större utsträckning täcka de faktiska kostnaderna kring adoptionen och för att förhindra att ekonomiskt svaga grupper helt utestängs från möjligheten att adoptera. Enligt Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) låg den genomsnittliga kostnaden för adoption av ett barn under 2014 på 230 000 kronor inklusive resekostnader och uppehälle.⁷ Kristdemokraterna vill därför höja adoptionsbidraget från 75 000 kronor till 90 000 kronor och avvisar den tidigare vänsterregeringens tidigare besparing på anslaget. Anslaget tillförs därmed 12 miljoner kronor för år 2019.

Stöd för att söka sina rötter

Utländska adoptioner har förekommit i Sverige som en av samhället sanktionerad verksamhet sedan 1960-talet. Gruppen adopterade från utlandet är i dag cirka 50 000 personer. Ungefär hälften av dem är nu vuxna.

Att vara adopterad innebär att ha en ”dubbel bakgrund”. En del adopterade tänker knappt alls eller sällan på sitt ursprung, men för de flesta kommer, under olika perioder i livet, tankar och funderingar kring ursprung och rötter. En del gör en s.k. återresa till

---

⁷ Inspektionen för socialförsäkringen. Rapport 2016:9 ”Att adoptera en ekonomisk fråga”.

ursprungslandet för att lära känna landet, kulturen och människorna i stort. Några söker mer aktivt information om sin bakgrund, inte sällan med önskan om att träffa sin ursprungsfamilj. Enligt forskning söker hälften av de adopterade information om sin bakgrund. Rotlöshet och separationsångest (p.g.a. fler tidiga separationer i adoptionsprocessen) är något många adopterade kan behöva hantera. Att känna sina rötter, så långt det är möjligt, och söka sin bakgrund kan därför ge trygghet och inre välmående för många adopterade. Att unga adopterade är överrepresenterade vad gäller psykisk ohälsa är ett väl känt faktum.

Tidigare fanns det möjlighet inom ramen för adoptionsorganisationerna att hjälpa adopterade att söka sina rötter. Den kraftiga nedgången av antalet utlandsadoptioner, sedan början av 2000-talet, har inneburit färre tjänster och därmed mindre möjlighet för organisationerna att bistå med råd och stöd. På den tidigare Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA, inrättades en tjänst för att svara på frågor om ursprung. Detta svarar dock inte upp mot det behov som finns hos de adopterade, något som adoptionsorganisationerna har påtalat. Ansvar är numera överflyttat till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF. De bör fullfölja detta arbete och dimensionera det så att de kan ge människor konkret hjälp med att söka efter sina rötter samt möjlighet till information och stödsamtal.

Föräldrastöd

Familjepolitiken ska stödja familjen. Familjen är den grundläggande gemenskapen i samhället och därför ska familjebildning och familjesammanhållning underlättas och uppmuntras. Familjens integritet ska respekteras och föräldrans ansvar ska tydliggöras och uppmuntras. Även om en parrelation ibland inte fungerar är det gemensamma ansvaret för barnet livslångt.

Familjesituationen har stor betydelse för människors välfärd, hälsa och trygghet. Konflikter i familjen påverkar barnens hälsa och därför är det viktigt med förebyggande åtgärder. Föräldrastödsstrategin från 2009 har nyligen ersatts av en föräldraskapsstrategi.

Föräldrastöd och föräldrautbildning

Föräldrarna är de viktigaste personerna i ett barns liv. Det finns situationer då föräldrar upplever svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Det offentliga ska inte ta över föräldrarnas roll. Däremot ska det offentliga erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen.

En stor del av dagens föräldrastödinsatser fokuserar på de mindre barnen och nyblivna föräldrar. Detta är en riktig prioritering eftersom forskning talar till förmån för tidiga insatser. Samtidigt ser vi ökande problem med psykisk ohälsa och oro bland våra tonåringar. Även lite större barn och tonåringar är i behov av sina föräldrars tid och uppmärksamhet.

Det finns en efterfrågan bland föräldrar om att kunna få prata och rådgöra med någon om föräldrarollen och barnets utveckling. Det befintliga utbudet av stöd motsvarar inte detta behov, särskilt inte vad gäller stödet till föräldrar med tonårsbarn.

Vi vill därför öka tillgången till föräldrautbildning genom att göra det obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrastödsprogram. Kristdemokraterna avsätter 176 miljoner kronor per år 2019–2021 för detta ändamål inom utgiftsområde 9.

Folkhälsomyndighetens hälsoekonomiska beräkningar visar att det är kostnadseffektivt att satsa på föräldrastöd. Varje satsad krona på strukturerade föräldrastödsprogram ger två kronor tillbaka inom ett till två år. Även studier som två nationalekonomer genomfört för Idéer för livet visar på de såväl mänskliga som ekonomiska fördelarna med att satsa på tidiga insatser, fasta prioriteringar, långsiktighet och strukturell samverkan för att barn inte ska hamna i utanförskap. Föräldrarna är i detta sammanhang centrala, enligt författarna.

Familjerådgivning och familjerådgivningscheckar

Kristdemokraterna medverkade under regeringstiden 1991–1994 till förstärkt familjerådgivning och numera är varje kommun skyldig att erbjuda familjerådgivning. Sedan 2004 har, enligt Socialstyrelsens statistik, antalet ärenden och besök till familjerådgivningen ökat med 19–21 procent. Under 2016 besökte drygt 64 000 personer den kommunala familjerådgivningen och nästan 46 000 barn berördes av ärenden som påbörjades under samma år. Nästan hälften av samtalen handlade om att lösa problem i parrelationen.

Grundtanken med familjerådgivning är att skapa en verksamhet med låga trösklar dit människor med förtroende och i skydd av en absolut sekretess kan vända sig med sina mest privata relationsproblem. Syftet är att bistå par så att de kan hantera sina konflikter, problem och krissituationer på sådant sätt att de vill fortsätta leva tillsammans. För dem som väljer att separera kan rådgivningen vara ett sätt att få hjälp med att hantera konflikter och att underlätta samarbete och ett gemensamt föräldraskap även om de lever på skilda håll. Det finns svensk forskning och utvärdering som visar att familjerådgivning har en positiv effekt på den självrapporterade kvaliteten i parförhållanden.

Enligt Socialstyrelsen visar studier att familjerådgivningen kan bidra till förbättrade parrelationer, ett funktionellt familjeklimat samt förbättrad hälsa. Satsningar på familjerådgivning och föräldrastöd är således bra sätt att främja familjestabilitet och att förbättra situationen för barnen. Familjerådgivning och föräldrastöd är förebyggande barnavårdsarbete.

Familjerådgivningen fungerar bäst i ett tidigt skede innan alltför stora låsningar uppstår. Familjerådgivningen måste därför avdramatiseras exempelvis genom att denna möjlighet introduceras på ett tidigt stadium. När ett par blir föräldrar för första gången vill vi därför att de får en gratischeck till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov. Tillsammans med denna check ska information finnas som beskriver vad familjerådgivningen kan erbjuda. Vi avsätter 80 miljoner kronor för detta ändamål per år 2019–2021 inom utgiftsområde 9.

Eftersom familjerådgivningen är inriktad på att ge stöd i krissituationer är det viktigt att väntetiderna inte får vara allt för långa. Vi vill därför införa en familjerådgivningspeng som ger föräldrarna möjlighet att välja mellan privata och kommunala vårdgivare i flera kommuner. Valfrihetssystem finns i några kommuner som har lett till ökat antal familjerådgivare och således bättre tillgänglighet.

En annan viktig fråga ur ett tillgänglighetsperspektiv är avgifterna till familjerådgivningen. Enligt lagstiftningen får kommunerna ta ut avgifter men de bör läggas på en sådan nivå att de inte avhåller enskilda från att vända sig till den kommunala familjerådgivningen. Avgifterna varierar dock starkt mellan olika kommuner från helt avgiftsfritt till 500 kronor. Avgiften har sannolikt en inverkan på efterfrågan och därmed tillgängligheten, i synnerhet för familjer med lägre inkomster. För att sänka trösklarna till familjerådgivningen föreslår vi därför att kommunerna maximalt ska ta 300 kronor för ett besök hos familjerådgivningen. Det motsvarar en vanlig kostnad för besök hos en speciallistläkare. Frågan bör utredas vidare.

Föräldransvar när föräldrar inte lever tillsammans

Det går inte att undvika att separationer och skilsmässor sker mellan föräldrar. Det finns förhållanden som inte fungerar där det bästa för alla inblandade parter är att föräldrarna går skilda vägar. Men föräldraskapet och ansvaret för barnen kvarstår även efter en separation. För barnet är, i de allra flesta fall, det bästa att ha en relation till båda sina föräldrar även om de inte lever tillsammans. Forskningen är entydig – vårdnadstvister och svåra konflikter är aldrig gynnsamma för barn. Sett ur barnets perspektiv finns det starka skäl för att förebygga eller dämpa konflikter mellan separerande eller särlevande föräldrar.

Viktigt med samarbetsamtal

Vid separation eller skilsmässa är det viktigt att utifrån en helhetssyn på barnets situation ge föräldrarna hjälp och stöd att fatta beslut som sätter barnets bästa i främsta rummet. Tyvärr finns alltför många exempel på att föräldrarnas konflikter går ut över barnen. Enligt socialtjänstlagen är kommunerna skyldiga att erbjuda de föräldrar som så önskar möjlighet till samarbetsamtal. Syftet med samtalen är att underlätta samförståndslösningar så att föräldrarna kan lösa eventuella tvister utanför domstol samt att föräldrarna ska kunna enas i frågor om barnet och förbättra förmågan att samarbeta efter en separation.

Till skillnad från familjerådgivningssamtal ligger fokus i samarbetsamtalen inte på relationen i sig utan på parterna som föräldrar och på barnens situation. Samarbetsamtalen är frivilliga och avgiftsfria för föräldrarna.

Idag inbegriper dessa samtal, efter ett förtydligande från alliansregeringen, mer ekonomiska frågor. Behovet av information, kunskap och stöd i dessa frågor är stort. Det är därför viktigt att de samarbetsamtal om vårdnad, boende och umgänge som oftast sker i familjerättens regi även behandlar ekonomiska frågor om barnet. Genom att man erbjuder alla föräldrar ett samarbetsamtal vid separation är vår övertygelse att fler föräldrar kan få hjälp att hitta konstruktiva lösningar och se till barnets bästa istället för att frågan tas till domstol. Vi är även positiva till att Försäkringskassan får ett utökat uppdrag att stödja föräldrar i frågor om underhållsstöd och underhållsbidrag.

Fler bör komma överens om ekonomiska frågor vid en separation

Underhållsstödet infördes den 1 februari 1997 och ersatte då bidragsförskottet.

Underhållsstöd lämnas till särlevande föräldrars barn, till och med den månad då barnet fyller 18 år. Underhållsstödet är inte ett bidrag i vanlig ordning utan är tänkt som ett tillfälligt stöd. Staten tar över en förälders ansvar efter en separation där paret inte kommer överens om den gemensamma försörjningen av barnen. Stödet utbetalas av staten till boföräldern och sedan skall beloppet återbetalas av den bidragsskyldiga.

Kristdemokraterna anser att underhållsstödet bör utformas så att det tydligt framgår att det i första hand är föräldrarna som har det ekonomiska ansvaret för sina barn. Enligt Särlevandeutredningen (SOU 2011:51) som den förra regeringen, med Kristdemokraterna, tillsatte var det en stor andel föräldrar som använde sig av underhållssystemet fast de inte egentligen har behov av det. Därtill menade utredningen att ekonomiskt utsatta barn till särlevande föräldrar skulle ha det betydligt bättre om föräldrarna frivilligt kommit överens om underhållsbidrag istället för det statliga underhållsstödet. Enligt beräkningar skulle de ekonomiskt sett mest utsatta barnen i genomsnitt ha hela 1 000 kronor mer i månaden om föräldrarna istället för att få underhållsstöd hade kommit överens om att själva reglera underhållet för barnet. Även efter den höjning av underhållsstödet som genomfördes 2015 finns skäl att tro att det är avsevärda summor varje månad som ekonomiskt utsatta barn går miste om på grund av hur underhållsstödet används idag.

Kristdemokraterna vill att föräldrar ska få råd och stöd för att i större utsträckning komma överens om avtal om underhållsbidrag i stället för att reglera underhållet via underhållsstöd och därmed staten. Därför har vi i regeringsställning medverkat till att de samarbetsamtal som kommunerna är skyldiga att tillhandahålla numera även tar upp ekonomiska frågor rörande barnet. Mer behöver dock göras och därför är vi positiva till att Försäkringskassan har fått ett utökat uppdrag att informera föräldrar i frågor om underhållsstöd och underhållsbidrag. Kristdemokraterna anser vidare att föräldrarna är de som har huvudansvaret för barnens försörjning – inte staten. Därför är det bra att underhållsstöd numera inte utgår, såvida inte särskilda skäl finns, om den underhållsskyldiga visar att denna under sex månader i följd återbetalar rätt belopp till Försäkringskassan. Denna lagstiftning bör dock följas upp så att den inte blir konflikt drivande och drabbar dessa barn ekonomiskt.

Underhållsstödet höjdes för alla åldersgrupper i september 2015 med 300 kronor per månad till 1 573 kronor per barn och månad. Denna förändring har Kristdemokraterna välkomnat. Därefter har underhållsstödet differentierats och höjts i omgångar, något som vi har motsatt oss. Kristdemokraterna anser att det är viktigt att förbättra den ekonomiska situationen för ensamstående med låga inkomster. Däremot är det vår inställning att ytterligare höjningar av underhållsstödet inte är det bästa sättet att stärka ekonomin för denna grupp, eftersom underhållsstödet inte är inkomstrelaterat utan utgår till alla som begär det, oavsett föräldrarnas inkomst och oavsett om de själva kan komma överens om underhållet eller inte. Som anges ovan finns dessutom sådant som tyder på att många barn skulle få ett högre underhåll om föräldrarna själva kom överens om underhållet.

För att stärka barnfamiljer i ekonomiskt svag ställning föreslår Kristdemokraterna alltså istället att den barnrelaterade delen i bostadsbidraget höjs. Eftersom bostadsbidraget är en inkomstprövad förmån är det just de barnfamiljer som har det sämst ställt, varav drygt 70 procent är ensamstående med barn, som får del av

satsningarna. Vi prioriterar således höjt barnrelaterat bostadsbidrag istället för differentierat och höjt underhållsstöd för barn över 11 år.

Underhållsskyldiga och umgängesföräldrar

Angående nivån på underhållsstödet bör framhållas att en ytterligare höjning av denna dessutom medför att fler underhållsskyldiga föräldrar riskerar att hamna hos Kronofogdemyndigheten, vilket vi baserat på Särlevandeutredningen vet redan i dag är ett problem. En sannolik följd av den tidigare vänsterregeringens höjning och differentiering av underhållsstödet är därför att fler föräldrar blir skuldsatta, något som också SKL har påpekat. Detta är en anledning till att den tidigare vänsterregeringen samtidigt föreslår att grundavdraget för underhållsskyldiga höjs.

Kristdemokraterna menar att detta förslag ytterligare försvagar principen om föräldrarnas ansvar för sina barn och vi anser, liksom Sveriges advokatsamfund och Förvaltningsrätten i Malmö, att det är mindre förenligt med de goda lagändringar som genomförts med syfte att underhåll i första hand ska regleras direkt mellan föräldrarna.

Det kan finnas anledning att istället titta på två andra förslag som tar i beaktande underhållsskyldigas situation, utan att dessa samtidigt fråntas huvudansvaret för sina barn. I Försäkringskassans åiterrapportering av uppdrag angående underhållsstöd framkom att det då var cirka fyra procent av de bidragsskyldiga (då motsvarande 7 000 personer) som hade en väsentlig försämring av sin aktuella inkomst jämfört med den taxerade inkomst som använts som underlag för återbetalning av underhållsstöd. För att undvika att föräldrar hamnar hos kronofogden bör återbetalningsskyldigheten för underhållsstödet därför beräknas på ett mer aktuellt belopp än den taxerade inkomsten, så att det tar bättre hänsyn till förändrade inkomster. Detta har också Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst påpekat i sitt remissvar med anledning av förslaget om differentierat underhållsstöd.

Särlevandeutredningen har pekat på att umgängesföräldrar som genomgår löneutmätning riskerar att hamna i en situation där dessa av ekonomiska skäl måste avstå från att träffa sina barn. Detta på grund av att det för umgängesföräldern, till skillnad från för boföräldern, inte finns möjlighet att vid löneutmätning förbehålla sig något belopp för umgänget med de barn som inte bor i det egna hushållet. Det bör därför införas möjlighet för umgängesföräldrar som genomgår löneutmätning för skulder hos kronofogden att förbehålla sig kostnader för barnets uppehälle. Det ligger inte i barnets intresse att umgänget med den ena föräldern begränsas på grund av ekonomiska skäl.

Vårdnadsfrågor

Lagen om gemensam vårdnad

Barnets bästa ska alltid vara utgångspunkten när det handlar om hur vårdnaden ska delas upp mellan föräldrar efter en skilsmässa. Rättsförhållandet mellan barn och föräldrar regleras i föräldrabalken. De senaste decennierna har regelverket för när föräldrar separerar och föräldrarna inte kan komma överens om hur deras barn ska ha det genomgått betydande förändringar.

De senaste större ändringarna i vårdnadsreglerna beslutades av riksdagen våren 2006 och trädde i kraft den 1 juli 2006. Syftet med ändringarna var framför allt att förstärka barnperspektivet i lagstiftningen. De innebar bland annat att betydelsen av barnets bästa kommer till klarare uttryck i lagen och att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Socialnämnden och domstolen ska vid bedömningen av barnets bästa fästa särskild uppmärksamhet vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort, hålls kvar eller annars far illa. Ändringarna innebar även att det har införts en generell skyldighet för domstolen att, om det är lämpligt, verka för samförståndslösningar i indispositiva tvistemål. Det betyder att domstolen, i mål om vårdnad, boende och umgänge, ska verka för att föräldrarna når en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Domstolen ska också kunna ge en medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning till barnets bästa.

Att antalet vårdnadsfall har ökat sedan 2006 är oroväckande eftersom barnen alltid är de som drabbas hårdast. Antalet vårdnadstvister som avgörs i domstol har i själva verket mer än fördubblats de senaste tio åren. Därför tillsatte alliansregeringen en utredning som skulle utvärdera 2006 års vårdnadsreform (dir. 2014:84). Utredningen, som presenterade sitt slutbetänkande i februari 2017, konstaterar att vårdnadsreformen har fallit väl ut. Barnrättsperspektivet har stärkts. Samtidigt föreslås en hel del förbättringar som Kristdemokraterna ställer sig positiva till, bland annat att föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn först ska vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal där man informeras om vad en domstolsprocess innebär samt alternativa sätt att lösa konflikten. Dessutom föreslås att barnets rätt till relevant information och rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade tydliggörs i föräldrabalken.

Kristdemokraterna vill också att barnens rättigheter i en vårdnadstvist stärks genom rätten till ett juridiskt ombud. Alla yrkesgrupper inom rättsväsendet som möter barn ska dessutom utbildas. Kristdemokraterna avser att följa regeringens uppföljning av utredningen *Se barnet!* noggrant.

Faderskapsbekräftelse och gemensam vårdnad före barnets födelse

Kristdemokraterna anser att det är angeläget att båda föräldrarna är delaktiga i barnets förhållanden och tar ansvar för barnet. Gemensam vårdnad spelar en stor roll när det gäller att utöka möjligheterna för barn att skapa en relation till båda sina föräldrar och att i vid mening främja barnets bästa. I de allra flesta fall är gemensam vårdnad ur barnets synvinkel en mycket bra vårdnadsform. Detta gäller oavsett om föräldrarna är gifta eller ogifta och oavsett om de bor tillsammans eller om de bor isär. Enligt Socialstyrelsens statistik anmäler också en mycket hög andel av de ogifta föräldrarna att de vill ha gemensam vårdnad, även de som lever isär.

För gifta föräldrar finns det idag en faderskapspresumtion. För sammanboende föräldrar finns det ett praktiskt hinder för faderskapspresumtion eftersom det inte finns någon helt entydig och för alla synlig markering i fråga om att ett samboförhållande föreligger. Men för föräldrar som inte är gifta, men som har fastställt att båda är föräldrar till barnet, är det tämligen enkelt att ansöka om gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket eller till socialnämnden i samband med faderskapsbekräftelsen.

Kristdemokraterna föreslår att bekräftelse av faderskapet ska kunna ske för ogifta som är överens om det, på samma sätt som i dag, redan under graviditeten vilket även skulle innebära att den gemensamma vårdsnaden kan registreras innan barnet är fött.

Två vårdnadshavare – inte fler

Det förekommer att frågan om att möjliggöra fler vårdnadshavare diskuteras. Kristdemokraterna tycker att det är viktigt och bra för barnen att ha nära relationer till andra vuxna än sina föräldrar, såsom far- och morföräldrar, syskon till föräldrarna eller andra närstående. Det är dock inte detsamma som att ha flera vårdnadshavare.

Vårdnadshavare beslutar i frågor som rör barnets personliga förhållanden, till exempel om barnet ska utredas och behandlas, i vilken skola barnet ska gå eller var barnet ska bo. Vårdnadshavarna måste fatta viktiga beslut gemensamt. Att ha fler än två vårdnadshavare riskerar därför att öka antalet konflikter över olika beslut som ska fattas och att barnet därmed inte får sina behov tillgodosedda, exempelvis i fråga om sjukvårdande behandlingar. Det riskerar också att leda till ännu fler svåra vårdnadstvister, som redan idag är ett stort problem, och som påverkar barns hälsa och utveckling negativt.

När det gäller lagar och regelverk på familjepolitikens område anser Kristdemokraterna att det är barnens behov och rätt till sina föräldrar och sitt ursprung som ska vara utgångspunkten.

Övriga budgetpåverkande anslagsförändringar

Till följd av att Kristdemokraterna föreslår höjd skatt på avfall och dieselbränsle justeras anslag 1:2 ned med 11 miljoner kronor under 2019. Till följd av att vi avskaffar särskilda löneskatten för äldre justeras anslag 1:2 upp med 10 miljoner kronor under 2019.

Ebba Busch Thor (KD)

Andreas Carlson (KD)

Lars Adaktusson (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Pia Steensland (KD)

Jakob Forssmed (KD)

Camilla Brodin (KD)

Mikael Oscarsson (KD)

Hans Eklind (KD)